

ISSN: 2791-7290

2021; 1(1): 41-50

Araştırma Makalesi/Research Article

MAKALE
BİLGİLERİ/
ARTICLE
INFO

Geliş Tarihi/Submission Date:

16/03/2021

Kabul Tarihi / Admission Date:

23/06/2021

PAUL CELAN'IN "KURT BAKLASI"

PAUL CELAN'S "WOLF LEGUME"

Funda KIZILER EMER *

Öz

Bu çalışmada savaş sonrası Avusturya yazınının dünya çapında tanınmış şairlerinden biri olan Paul A. Celan'ın, "Wolfsbohne" adlı şiiri Türkçeye çevrilmiştir. Geçen yıl doğumunun 100. yılına girdiğimiz Paul Celan, bu şiirini 21.10.1959 tarihinde kaleme almış, 25.04.1965'te üzerinde tekrar çalışarak şiiri en son haline getirmiştir. Ancak Celan, otobiyografik bir nitelik taşıyan bu şiirini yaşadığı yıllarda hiçbir yerde yayımlanamamıştır. Bu sıradışı şiirde Celan yirmi kez "Anne!" diye seslenir. Celan bu şiirde annesini (ve babasını da) Michailowka'daki toplama kampında kurban verdiği Nazi Almanya'sını "Katiller!" diye nitelendirir. Oldukça olumsuz bir Almanya imgesi barındırmasından dolayı tepki çekeceği için hiçbir yayınevi bu şiiri yayımlamak istemez. Şiir, Celan'ın ölümünden tam yirmi yedi yıl sonra ilk olarak 1997'de yayımlanmıştır. Paul Celan'ın, daha önce Türkçeye çevrilmediğini saptadığımız bu şiiri – muhtemelen – ilk kez burada Türk şiirseverlerin karşısına çıkacaktır. Bu çalışmada, lirik türde bir yazınsal metnin çevirisi söz konusu olduğu için, yöntemsel açıdan çeviride öncelikle kaynak dildeki şiirsellik unsurlarının erek dilde sağlanmasına dikkat edilmiş, semantik ve biçimsel açıdan mümkün olduğunca kaynak metne sadık bir çeviri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda şiirin çevirisinde yöntemsel açıdan Werner Koller'in eşdeğerlik anlamına gelen Äquivalenz yaklaşımından yararlanılarak bir çeviri stratejisi geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Celan, Wolfsbohne, Almanya, Anne, Katiller, Koller, Äquivalenz.

Abstract

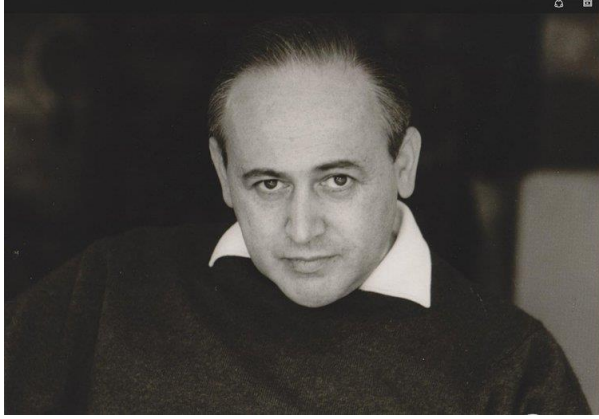
In this study, Paul A. Celan's (1920-1970) poem "Wolfsbohne", one of the world-renowned poets of post-war Austrian literature, was translated into Turkish. Paul Celan, who we the 100th anniversary of his birth last year, wrote this poem on 21.10.1959 and worked on it again on 25.04.1965 and broght it into its last form. However, Celan could not publish this poem, which has an autobiographical quality, anywhere in the years he lived. In this extraordinary poem, Celan says "Mother!" twenty times. Celan describes Nazi Germany, where his mother (and his father too) sacrificed at the oncentration camp in Michailowka, and he qualifies it as "Murderers!". No publishing house would like to publish this poem, as it will get backlash due to a very negative view of Germany. The poem was first published in 1997, exactly twenty-seven years after Celan's death. This poem by Paul Celan, which we have determined that it has not been translated into Turkish before, will – probably – be presented to Turkish poetry lovers here for the first time. In this study, since there is a translation of a lyrical literary text, it was paid attention to provide the poetic elements in the source language in the target language, and efforts have been made to make a translation faithful to the source text as semantically and stylistically as possible. In this context, a translation strategy has been developed by making use of Werner Koller's Äquivalenz approach, which means equivalence, in the translation of the poem.

Key Words: Celan, Wolf Legume, Germany, Mother, Murderer, Koller, Äquivalenz.

* Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. fkiziler@yahoo.de

Makale Künyesi/To cite this article: KIZILER EMER, F. (2021). Paul Celan'ın "Kurt Baklası". *LOTUS International Journal of Language and Translation Studies*. 1(1), 41-50.

Giriş

Resim 1: Paul (Antschel) Celan (1920-1970)

Bu çalışmanın konusu, dünya çapında tanınmış ünlü Avusturyalı şair Paul Celan'ın (1920-1970), Türkiye'de bilinip tanınmadığını, üstelik daha önce dilimize aktarma girişiminin hiç olmadığını saptadığımız "Wolfsbohne" adlı şiirini çevirmektir.

Paul Celan, Bukowina/ Czernowitz'de,² Almanca konuşan Musevi bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Yaşamdan doğal bir ölümle değil, 30.04.1970'te Paris'te Seine

İrmağı'na atlayarak ayrılmıştır. Şairin intiharında, II. Dünya Savaşı sürecinde iki yıla

yakın bir süre tutsak kaldığı Nazi esir toplama kampında (KZ) yaşadığı zulüm ve dehşetin etkisi büyüktür. Kendisi – bu şiirde de adı geçen – Michailowka'daki bu ölüm kampından kaçıp kurtulsa da, orada maruz kaldığı işkencenin ve ebeveynlerinin bu kampta öl(dürül)mesinin – gerçi babası tifodan ölmüştür – acısını bir ömür boyu unutamaz. Şairin travmatik yaşam deneyimlerine dayanan bu özyaşamöyküsel (otobiyografik) şiir, kendisine yirmi kez seslendiği annesinin ("Mutter"), bir SS subayı tarafından vurularak ("katiller"="Mörder") öldürülmesini ve annesine duyduğu acı dolu derin özlemi izlek edinir.

Ailenin tek çocuğu olan Celan, kendisini kimsesiz bırakan kamptan kurtulduktan sonra doğduğu kent olan Czernowitz'e geri döner, sonra Bükreş'e ve ardından Viyana'ya göç eder, en son Paris'e yerleşir. Üniversiteye ilkin Fransa'da tıp öğrenimiyle başlayan, ancak savaş yüzünden bu öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalan Celan, savaştan sonra Fransız Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Alman Dili ve Edebiyatı öğrenimleri görür. Avrupa'nın önemli kentlerinde yaşayıp farklı üniversitelerinde yaptığı başarılı akademik kariyerin yanı sıra çevirmenlik, editörlük ve serbest yazarlık mesleklerini yürütür. Avusturyalı şair Ingeborg Bachmann'la (1926-1973) tutkulu ve trajik bir aşk yaşayıp ayrılan, 1952'de Fransa'da bir grafik sanatçısıyla evlenip çocuk sahibi olan şair, ne yaparsa yapsın yaşama tutunmayı bir türlü başaramaz.

Celan'ın dışavurumculuk, simgecilik ve gerçeküstücülük akımlarından izler taşıyan, müzikalitesiyle öne çıkan ezoterik-mistik, gizemli ve karanlık imgelerle yoğrulmuş poetikası, Eski ve Yeni Ahit'in yanı sıra Kabbala ve Zohar mistisizmleriyle güçlü bir metinlerarası ilişki içindedir. 1960'ta Büchner Yazın Ödülü'nü alan Celan'ın, – Ahmet Cemal, Gertrude Durusoy ve Ahmet Necdet gibi yazar-çevirmenler tarafından – çoğu dilimize çevrilen önemli şiir kitapları şunlardır: *Der Sand aus den Urnen* (1948), *Mohn und Gedächtnis* (1952), *Von Schwelle zu Schwelle* (1955), *Sprachgitter* (1959), *Die Niemandrose* (1963), *Atemwende* (1967), *Fadensonnen* (1968), *Lichtzwang* (1970), *Schneepart* (1971) ve *Zeitgehöft* (1976). (Sparr, 2012, s. 104-107; Kızıler Emer, 2020, s. 531-532).

Celan'ın, bu çalışmanın konusu olan 1959 yılında kaleme alıp 1965'te üzerinde tekrar çalışarak son halini verdiği "Wolfsbohne" adlı şiir, içerdği olumsuz Almanya imgesinden

² I. Dünya Savaşı bitene dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içinde olan bu çok kültürlü kozmopolit kent, Celan'ın doğduğu yıl Romanya'nın sınırlarına dahil olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan önce Ruslar, daha sonra Almanlar tarafından işgal edilmiş olan Czernowitz bugün Ukrayna sınırları içindedir (Sparr, 2020, s. 15-26).

dolayı tepki çekeceği korkusuyla oldukça uzun bir süre hiçbir yayınevi tarafından yayımlanmaz. Ancak Celan'ın ölümünden yaklaşık otuz yıl sonra 1997'de basılır. Çalışmadaki amacımız; Celan'ın bu şiirini kaynak metne eşdeğer biçimde Türkçeye kazandırmak ve böylece Celan'ın poetikasının Türkiye'deki alımlanması konusunda önemli bir eksiği kapatmaktır. Almanca yazılmış olan bu şiirin dilimize çevirisinde, kaynak metindeki semantik ve biçimsel unsurların erek dilde de sağlanmasına dikkat edilmiş, mümkün olduğunca kaynak metne sadık bir çevirinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe uygun olarak çalışmada İsviçreli dilbilimci Werner Koller'in Äquivalenz yaklaşımı doğrultusunda bir çeviri stratejisi geliştirilmiş ve şiir, bu stratejiyle Türkçeye kazandırılmıştır.

Çalışmanın kuramsal ve yöntemsel art alanı Koller'in "Äquivalenz" tipolojisine dayanmaktadır. Latince *aequivalentia* sözcüğünden türetilen kavram kabaca "eşdeğerlik" anlamına gelir. Koller 1- metinde aktarılan dil dışı durumlara odaklı düzanlamsal (denotativ) eşdeğerlik, 2- ifade olanaklarının seçimine odaklı yananlamsal (konnotativ) eşdeğerlik, 3- metnin türüne özgü özelliklere odaklı metinkuralsal (textnormativ) eşdeğerlik, 4- alımlayıcının anlama koşullarına odaklı kılışsal (pragmatisch) eşdeğerlik ve 5- kaynak metnin biçimsel ve sanatsal önkoşullarına odaklı biçimsel-estetik (formal-ästhetisch) eşdeğerlik olmak üzere beş eşdeğer ilişki çerçevesi çizer (Koller, 2008: 351). Bizim bu şiirin çevirisinde yararlandığımız eşdeğerlik kuralları, Koller'in belirlediği tüm bu ilişkilerin bir tür sentezini oluşturmaktadır. Şöyle ki: Çeviride şiirin içeriğini, simgesel art alanını duyumsatma çabası ilk maddeyle; şiirde spesifik olarak seçilen söylem olanaklarını ortaya koyması ikinci maddeyle; metnin lirik türe özgü dizelerle akan ritmik yapısını koruması üçüncü maddeyle; şiirdeki metinlerarası göndermeleri okura anlaşılır kılmak için dipnot açıklamalarıyla desteklemesi dördüncü maddeyle; kaynak metni irasallaştıran metaferleri, söz oyunlarını ve biçimsel özellikleri erek metinde de eşdeğer bir etki yaratacak biçimde ortaya koymaya odaklanması beşinci maddeyle örtüşür.

I- "Wolfsbohne" Adlı Şiirin Türkçeye Çevirisi

Şekil Resim 2: Acı Bakla (Alm. Wolfsbohne, Lat. Lupine)

Paul Celan'ın burada çevirisi sunulan şiirinin başlığı olan "Wolfsbohne" bitkisine gelince: "Wolfsbohne", bakla kısmının yetiştiği kabuğundaki kurt postunu anımsatan ince grimsi tüyünden ötürü "kurt baklası" denilen bitkidir. Bitkinin Latince adı "kurt" anlamına gelen lupus'tan türetilen Lupine'dir (<http://wolfsbohne.de/>).

Romalılardan beri bilinen, yaklaşık 3000 yıl kadar önce ekimine başlanan Güney Amerika kökenli "(t)ermiye (Lupinus termis), baklagiller (Fabaceae) familyasından, 300 kadar türü içeren, bir yıllık otsu bitki cinsidir. Diğer isimleri acı bakla, delice bakla, gâvur baklası, koyun baklası, kurt baklası, yaban baklası, Yahudi baklasıdır" (Güldemir vd. 2012, s. 549).

Şimdi şiirin orijinalini ve Türkçeye çevirisini sunalım:

WOLFSBOHNE

... O

*Ihr Blüten von Deutschland, o mein Herz wird
Untrügbarer Kristall, an dem*

Das Licht sich prüfet, wenn Deutschland
Hölderlin, „Vom Abgrund nämlich...“³

*... wie an den Häusern der Juden (zum
Andenken des ruinirten Jerusalems's), immer
etwas unvollendet gelassen werden
muß*

Jean Paul, „Das Kampaner Thal“⁴

Leg den Riegel vor: Es
sind Rosen im Haus.
Es sind
sieben Rosen im Haus.
Es ist
der Siebenleuchter im Haus.
Unser
Kind
weiß es und schläft.

(Weit, in Michailowka, in
der Ukraine, wo
sie mir Vater und Mutter erschlugen: was
blühte dort, was
blüht dort? Welche
Blume, Mutter,
tat dir dort weh
mit ihrem Namen?
Mutter, dir,
die du *Wolfsbohne* sagtest, nicht:
Lupine.

Gestern
kam einer von ihnen und
tötete dich
zum andern Mal in
meinem Gedicht.
Mutter.
Mutter, wessen
Hand hab ich gedrückt,
da ich mit deinen
Worten ging nach
Deutschland?

³ Paul Celan burada – italik yazmasının da gösterdiği gibi – büyük Alman şair Friedrich Hölderlin'in (1770-1843) 1800'lerde yazdığı "Vom Abgrund nämlich..." adlı şiirinin, "Ihr Blüten von Deutschland, o mein Herz wird/ Untrügerer Kristall an dem/ Das Licht sich prüfet wenn Deutschland" (1970: 400) şeklindeki son dizelerinden alıntı yapmıştır.

⁴ Celan burada da, "... wie (...) werden muß" dizelerini 1797'de Jean-Paul Friedrich Richter (1763-1825) tarafından yazılan "Kampan Vadisi ya da Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine" anlamına gelen "Das Kampaner Thal, oder, Über die Unsterblichkeit der Seele" (1827, s. 62) adlı anlatısından açık bir alıntı yapmıştır. Jean-Paul'un fragman olarak kalmış, bitirilmemiş olan bu düzyazı metni; ölüm, ölümsüzlük ve ölümden sonraki yaşam üzerine bir tür felsefi söyleşi gibi kurgulanmıştır.

In Aussig,* sagtest du immer, in
Aussig an
der Elbe,
auf
der Flucht.
Mutter, es wohnten dort
Mörder.

Mutter, ich habe
Briefe geschrieben.
Mutter, es kam keine Antwort.
Mutter, es kam eine Antwort.
Mutter, ich habe
Briefe geschrieben an –
Mutter, sie schreiben Gedichte.
Mutter, sie schrieben sie nicht,
wäre das Gedicht nicht, das
ich geschrieben hab, um
deinetwillen, um
deines
Gottes
willen.
Gelobst, sprachst du, sei
der Ewige und
gepriesen, drei-
mal
Amen.

Mutter, sie schweigen.
Mutter, sie dulden es, daß
die Niedertracht mich verleumdet.
Mutter, keiner
fällt den Mördern ins Wort.
Mutter, sie schreiben Gedichte.
O
Mutter, wieviel
fremdster Acker trägt deine Frucht!
Trägt sie und nährt
die da töten!

Mutter, ich
bin verloren.
Mutter, wir
sind verloren.
Mutter, mein Kind, das
dir ähnlich sieht.)

Leg den Riegel vor: Es
sind Rosen im Haus.
Es sind
sieben Rosen im Haus.
Es ist

* Çekya'da bir şehir.

der Siebenleuchter im Haus.
Unser
Kind
weiß es und schläft.

(Celan, 2003 s. 455)

KURT BAKLASI

... ah

*siz Almanya'nın bitkileri, ah kalbim
kristalleşir,
aldatmaz, içinde ışık
kendini sınar, eğer
Almanyasının
Hölderlin'in, "Uçurum Kıyısından Yani..."
...tıpkı Yahudi evlerinin çevresi gibi
(yıkılmış Kudüs'ün anısı için),
daima
biraz tamamlanmamış kalması
gerekliyorsa,
Jean Paul'ün "Kampan Vadisi" ndeki gibi,
Sürgüle kapını: Bunlar
evdeki güller.
Bunlar
evdeki yedi gül.
Bunlar
evdeki yedi şamdan.
Bizim
çocuk
bunu bilip de uyuyor.
(Uzakta, Michailowka'da,
Ukrayna'da, onların
babamla annemi vurdukları yerde: neydi
orada açan, neydi
orada büyüyen? Hangi
çiçek, anne,
orada sana acı veren*

adıyla?

Anne, sana,

sen ki *kurt baklası* derdin:

acı bakla değil.

Dün

biri geldi onlardan ve

bir kez de benim

şirimde

öldürdü seni.

Anne.

Anne, kimin

elini sıktım,

senin sözünü dinleyip

geldim diye

Almanya'ya?

Aussig'te derdin daima,

Aussig'te, kıyısında

Elbe'nin,

biz kaçmakta

iken.

Anne, orada oturuyordu

katiller.

Anne, mektuplar

yazdım.

Anne, yanıt gelmedi.

Anne, yanıt gelmedi.

Anne, mektupları

kendisine yazdığım –

Anne, onlar şiir yazıyor.

Anne, onlar şunu yazmıyor,

şiir olmadığını, bu

yazdıklarımın, senin

içinliğini,

senin

Tanrın

için.

Yemin edip derdin ki,

Sonsuz'u hisset ve

hamd et, üç –

kez

Amin.

Anne, onlar susuyor.

Anne, onlar bana kara çalmak için
pusuda bekliyor.

Anne, hiçbiri

katillerden tek söz etmiyor.

Anne, onlar şiir yazıyor.

Ah

Anne, ne kadar da

yabancı tarla büyütüyor baklanı!

Taşıyıp besleyip

Öldürü de veriyor!

Anne, ben

kayboldum.

Anne, biz

kaybolduk.

Anne, benim çocuğum, tıpkı

sana benziyor.)

Sürgüle kapını: Bunlar

evdeki güller.

Bunlar

evdeki yedi gül.

Bunlar

evdeki yedi şamdan.

Bizim

çocuk

Bunu bilip de uyuyor.

SONUÇ

Görüldüğü gibi Paul Celan'ın "Wolfsbohne" adlı bu şiirinde öne çıkan motifler "anne", "katiller" ve "Almanya"dır. Şair tümüyle özyaşamöyküsel bir ıra taşıyan bu şiirinde, ebeveynlerinin kurban gittiği Michailowka toplama kampının adını açıkça verip Nazi Almanya'sının tarihsel arka planına göndermeler yaparak, Musevi soykırımını gerçeğine dikkat çeker. Bu şekilde şairin kendi kişisel tarihiyle çağın Almanya'sının tarihi iç içe geçer ki bu durum, Celan poetikasının temel irasallarından biridir.

Celan burada ayrıca ünlü Alman şairlerden Friedrich Hölderlin ve Jean-Paul Friedrich Richter'e de, şairlerin kendi adlarını ya da yapıtlarının adını anarak Almanya'nın kültürel-sanatsal dünyasına açık göndermeler yapar. Şairin yaptığı bu metinlerarası göndermeleri okura anlaşılır kılmak için, erek metnin dipnot düzleminde bunlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Celan'ın şiirinde, aynı zamanda bu şiirin başlığı olan sözcüğün adının geçtiği "Anne, sana, / sen ki *kurt baklası* derdin: / acı bakla değil." şeklindeki dizeleri çeviride önem taşır. Şiirin orijinalindeki "Wolfsbohne" sözcüğü "kurt baklası", "Lupine" ise "acı bakla" olarak dilimize aktarılmıştır. Fark edildiği gibi, kaynak metne olabildiğince sadık kalmak hedefiyle Koller'in Äquivalenz kuramından yararlanarak geliştirdiğimiz çeviri stratejisi, kaynak metinle erek metin arasında semantik ve biçimsel açıdan eşdeğerliği yakalamaya çalıştığımız bu noktalarda özellikle öne çıkmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Paul Celan'ın daha önce dilimize çevrilmediğini saptadığımız, ancak şairin poetikasının Türkiye'de alımlanması açısından oldukça önem taşıyan "Wolfsbohne" adlı şiirinin Türkçeye çevirisi, yöntemsel açıdan Koller'in Äquivalenz yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirerek, alana mütevazı bir katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Celan, Paul (2003): *Die Gedichte. Kommentierte Gesamtausgabe*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Ver.
- Hölderlin, Friedrich (1970): *Sämtliche Gedichte. Studienausgabe in zwei Bänden* (Hg.) Detlev Lüders, Bd. 1, Bad Homburg: Athenäum Ver.
- Güldemir, Osman; Tosun Deniz, Fatma; Işık Nermin (2012): "Sokaklardan Evlere: Termiye". *III. Geleneksel Gıdalar Sempozyumu*. 10- 12.Mayıs.2012, Konya, s. 549-551.
- Kıziler Emer, Funda (2020): "Corona ve Paul Celan. Aşk ve Pandemi". *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 26 (3), s. 527-544.
- Koller, Werner (2008): Der Begriff der Äquivalenz in der Übersetzungswissenschaft". 1. Teilband, edited by Harald Kittel, Armin Paul Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Werner Koller, José Lambert and Fritz Paul. Berlin. New York: De Gruyter Mouton, s. 343-354. <https://doi.org/10.1515/9783110137088.1.5.343>
- Richter Jean-Paul F. (1827): "Das Kampaner Thal, oder, Über die Unsterblichkeit der Seele; nebst einer Erklärung der Holzschnitte unter den zehn Geboten des Katechismus". *Sämtliche Werke*, XL., Bd. 5, Berlin: S. Reimer Ver., s. 1-78.
- Sparr, Thomas (2012):** "Paul Celan", *Metzler Lexikon der deutsch-jüdischen Literatur*, Andreas B. Kilcher (Hg.), Stuttgart. Weimar: J.B.Metzler Ver., s. 104-107.
- Sparr, Thomas (2020): *Todesfuge. Biographie eines Gedichts*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.

<http://wolfsbohne.de/> (Erişim Tarihi: 11.01.2021, 19:40:04).

Resim 1: <https://www.dichterlesen.net/personen/paul-celan/> (Yükleme Tarihi: 08.01.2021, 06:29:19).

Resim 2: <https://www.praskac.at/wolfsbohne-lupine/lupinus-polyphyllus-russel-rosa> (Yükleme Tarihi: 09.01.2021, 10:51:09).